

Діти з дорослими очима

ПЕРЕДМОВА

Ми звикли, що книжки для дітей пишуть дорослі.

Але книжка, яку ви тримаєте в руках — особлива. Цю книжку написали діти. «Діти з дорослими очима», — так про них відгукнувся Іван Андрусяк, коли вперше їх побачив.

Діти, які написали першу частину цієї книжки, живуть в українському місті Херсоні. А діти, які написали другу частину історії, — у французькому місті Авіньйон. Саме тому ця книжка написана двома мовами — українською та французькою.

Для того, щоби діти не просто написали історію, а видали справжню книжку, потрібно багато дорослих.

Але про все по порядку.

Історія цієї книжки почалася на ринку в Херсоні, де енергійна бібліотекарка Тетяна Сушкова торгувала рибою. «Як так? — здивуєтесь ви. — Бібліотекарки не працюють на ринку, і тим паче не торгують рибою».

Але в житті бувають ситуації, коли гідність важливіша за спокійну роботу в бібліотеці.

Одна з таких ситуацій — війна, окупація. Це сама те, що сталося з Херсоном у 2022-му році. Для Тетяни було неприйнятним працювати в бібліотеці, з якої російські окупанти планували винести книжки українською і замінити їх на книжки російською. Краще вже торгувати рибою на ринку.

Саме на херсонському ринку до Тетяни прийшов один із головних персонажів цієї книжки — чорний кіт Гарик. Тоді він ще був кошеням. Тетяна годувала його рибою. В окупованому місті завжди багато покинутих тварин.

А потім місто звільнили українські військові, і Тетяна повернулася працювати в бібліотеку. Попри постійні обстріли міста, вона щосуботи збирала місцевих дітей у читальній залі. У дітей в Херсоні немає можливості ходити в школу, тому ці суботні зустрічі для них багато важили. Вони разом читали, спілкувалися, вигадували історії. Ви не уявляєте, якими важливими були ці зустрічі для них!

Невдовзі після звільнення Херсона в місто приїхали письменники з українського ПЕН і привезли дитячі книжки. Більшість бібліотек міста зазнала пошкоджень через російські обстріли і втратила свої колекції книжок. Тому письменники щоразу привозили нові книжки. Скільки було радості, коли діти розпаковували коробки з книжками!

Заради зустрічі з дітьми в Херсон приїжджали і дитячі письменники — Іван Андрусяк, Оля Русіна, Сашко Дерманський. Український ПЕН привозив також іноземних друзів, зокрема, французів. Французи хотіли на власні очі побачити місто, яке пережило окупацію та звільнення і продовжувало жити, попри постійні обстріли росіян.

Одного разу Тетяна запропонувала: а нехай діти напишуть книжку. Діти з Херсона напишуть початок історії. А діти з Франції допишуть цю історію.

У групі письменників, які тоді приїхали до Херсона, був Іван Андрусяк. За своє життя він написав стільки книжок, що точно знав, що і як треба робити. Іван з радістю погодився допомогти херсонським дітям. Багато субот поспіль він включався у відеоконференції, які Тетяна Сушкова організовувала у своїй бібліотеці. Працював з дітьми над їхньою історією: радив, підказував, спрямовував. Додав трохи ком, де їх бракувало, і, можливо, виправив трохи помилок.

На іншому кінці континенту, у Франції, в місті Авіньйоні, ми знайшли французьку письменницю Анн Уді, готову зібрати групу французьких дітей і допомогти їм написати завершення історії.

«Чому в Авіньйоні?» — питаєте ви. У Херсона й Авіньйона є багато спільного. Обидва міста стоять на березі великих річок — Дніпра та Рони. І море — Чорне та Середземне — недалеко, але не зовсім поруч. А в 2022-му

році в Авіньйоні було багато українських дітей — із родин, які рятувалися від війни.

В Авіньйоні французькі діти з ентузіазмом узялися до роботи. Вони зустрічалися з Анн Уді чотири рази на тиждень під час обідньої перерви в школі. Щоб мати можливість працювати над книжкою, вони мусили дуже швидко їсти і відразу бігти на зустріч з Анн!

Анн Уді ніколи в житті не була в Україні. Але коли ми почали працювати над книжкою, вона без вагань приїхала, і ми разом вирушили в Херсон. Анн Уді можна коротко назвати «дорослою з очима дитини». Вона написала багато книжок для дітей, а також дорослу книжку про дітей. Анн добре знає, що всі біди, які ми пережили в дитинстві, продовжують жити в наших серцях, навіть коли ми стаємо дорослими. Просто інколи з них народжується співчуття та бажання підтримати інших.

А наші друзі Анна і Лорен Шам-Массар, французькі письменники-мандрівники, які переїхали жити в Україну наприкінці 2023-го року, долучилися до редагування. Вони не раз приїздили в Херсон після звільнення і щиро полюбили це південне місто та його мешканців.

Для того, щоб усі могли порозумітися, нам потрібні були перекладачі. Ними стали Алексі Одоне, який перекладав з української французькою, та Ірина Славінська, яка перекладала з французької українською.

Але хіба можлива дитяча книжка без малюнків? Художниця Валерія Крижановська, яка зголосилася намалювати ілюстрації до книжки, теж приїхала в Херсон. Вона зустрілася з юними авторами та попросила їх від руки писати літери — тому назва книги на обкладинці складена з літер, які написали діти! А французькі діти надіслали Валерії свої літери електронною поштою...

І так воно все закрутилося, що ми й не помітили, як завершили цю книжку. Діти і дорослі, об'єднані спільною справою.

Попри війну, артилерійські обстріли та дронів атаки.

Попри відсутність електрики, відстань від Херсона до Авіньйона та різні мови, якими володіють наші автори.

Поки ми працювали, місто Херсон постійно обстрілювали росіяни. Щоразу наші поїздки в фронтове місто були все більш небезпечними.

Але ми ні на мить не забували: кожна хвилина творчості — це час, відвойований у тривоги та страху. Кожна хвилина, коли діти фантазують, грають та щось вигадують — це наша спільна маленька перемога.

Ми звикли, що книжки для дітей пишуть дорослі. Але оскільки нашу книжку для дітей написали діти — то буде справедливо, якщо її читатимуть і дорослі теж.

Ми щиро сподіваємося, що вона вам сподобається.

Єдиний, кому байдуже до літературного успіху цієї історії — це кіт Гарик. Відколи він навчився їздити на дахах автівок, то став справжньою херсонською знаменитістю. Його відео в Тік Тоці збирають сотні тисяч переглядів.

А ви знаєте багато котів, які вміють їздити на дахах автівок?

Тетяна Огаркова

ЧАСТИНА ПЕРША ХЕРСОН, УКРАЇНА

РОЗДІЛ

Троє в дворі,
якщо не рахувати кота

сь тут муруватимемо! — рішуче мовив Святослав і черевиком відгорнув мокре листя.

— Тільки не кажи потім, що це твоя ідея, — весело блиснув на нього очима Богдан, ставлячи поруч відро з глиною. — Бо я три дні звідусіль по цеглині зносив, поки ти спав!

— Та я не спав, я ж планував! — так само зі смішинкою розвів руками Святослав.

Тим часом Зоряна, яка вже досхочу накаталася на гойдалці, підбігла до хлопців і серйозно кивнула на відро:

— Глину міситиму я! Це так само, як місити тісто — а чоловіки цього геть не вміють.

Хлопці пирснули сміхом.

— Ну от, знову ти «директорку» ввімкнула, — похитав головою її старший брат. — Нам піч потрібна, а не болотяні пироги. Ото ви-борсаєшся, як паця, а кому тоді «прилетить» від мами? Мені. Ти ж знаєш, яка морока з водою. І скільки її треба, щоб і тебе викупати, і одяг твій випрати.

По воду треба було йти за кілька кварталів у приватний сектор. Там добрі люди, в яких були власні свердловини, дозволяли набирати її для найважливіших потреб. Господарі мали генератор, за допомогою якого качали воду, а ще під навісом обладнали декілька розеток, до яких можна було під'єднати телефони і бодай трохи підзарядити батареї. А потім, якщо пощастить, упіймати сигнал, зателефонувати рідним і переглянути новини. Генератор працював день і ніч, а всі «водоноси» воліли залишити господарям бодай трохи грошей на пальне — хто скільки міг.

Тож Зоряна, найменша «будівельниця», звісно ж, запевнила брата і його друга в тому, що міситиме глину дуже-дуже обережно й анітрішечки не заквецяється. Вона ж бачила, як важко батькам перти на п'ятий поверх повні баклажки, та й сама щоразу терпляче несла свої дволітрові пляшки в ті дні, коли вся родина вирушала по воду.

А все через те, що в лютому 2022 року в Україну прийшла повномасштабна війна. На нашу країну віроломно напала сусідня Росія, і Херсон опинився в окупації майже на дев'ять місяців. Це були найдовші місяці для херсонців, сповнені болю і страху, невизначеності й нестачі найнеобхіднішого. Але водночас вони були сповнені й неймовірної сили духу, взаємної підтримки, тих маленьких радощів, які допомагали триматися — дитячого сміху, аромату свіжоспеченого хліба і віри в близьке визволення. В листопаді окупанти вже розуміли, що не втримають місто, і тому знеструмили його. В одну мить усе занурилось у темряву й холод. Зникло світло та опалення, з кранів перестала текти вода, навіть телефони замовкли, бо не було ні зв'язку, ні інтернету.

Багато квартир були обладнані лише електроплитами, тож люди мусили готувати їжу просто неба — на багаттях у дворах. Ці маленькі вогники стали єдиними острівцями тепла, довкола яких збиралися цілими під'їздами, щоб зварити борщу, закип'ятити води на чай або каву чи переповісти одне одному новини.

Херсон стояв у пітьмі. Важко було повірити, що іще недавно це було місто шумних вулиць, переповнених людьми, і яскравих вітрин магазинів — тепер воно ніби завмерло, занурене у тишу й холод. Але навіть зараз тут тепліло життя.

У одному з таких херсонських дворів жили двоє найкращих друзів, які, попри все, вміли знаходити пригоди: Святослав і Богдан. Та до їхнього товариства зазвичай приєднувався ще один

невгамовний «хвостик» — шестирічна Святославова сестричка Зоряна. Батьки часто залишали її під наглядом старшого брата: мама, колишня вчителька, тепер змушена була торгувати на ринку, а татко, який до війни працював у залізничному депо, шукав хоч якийсь заробіток.

Зоряна була маленьким вихором, вічним двигуном, який годі зупинити. У дворі вона мала горде прізвисько Шкварка — бо з'являлася несподівано й завжди здіймала такий гармидер, ніби олія потрапила на розпечену сковорідку.

Святослава ж усі кликали Святиком. Так рідні називали його ще з пелюшок — і ні вони, ні мешканці двору ніяк не могли позбутися цієї звички. Та самому хлопцеві це вже страшенно не подобалося. Йому хотілося бути дорослим, серйозним, справжнім ватажком пригод, а не якимось там «Святиком», що звучить надто лагідно. Богдан добре знав, як його друг сердиться через це, і тому час від часу підколював його, кидаючи на ходу:

— Гей, Святіку! — а тоді мчав щодуху, бо знав: якщо Святослав його наздожене — він отримає добрячого копняка.

Богдан був переселенцем із Криму. Його родина виїхала ще тоді, коли хлопець був маленьким, але пам'ять про рідний край жила в розповідях батьків і бабусі. Особливо часто вони згадували кримськотатарських сусідів — родину Мусаєвих. Їхній двір із невисоким парканом і маленькою хвірткою був схожий на справжній вулик. Хвіртка дзенькала мало не сотню разів на день: заходили сусіди, друзі, родичі. У центрі двору стояла велика альтанка з низькими диванами й розсипом яскравих подушок. Там завжди пахло свіжим чаєм і теплим хлібом, а розмови лилися невпинним потоком навіть тоді, коли господарі подвір'я займалися своїми справами. Он уже одна з сусідок спекла пиріг із абрикосами й поспішає з ним до альтанки, а дядько Емір несе величезні

ґрона винограду, налиті сонцем, де кожна бубка світилася, немов коштовний бурштин. Усі зводять руки від захвату, а потім кушту-ють і не можуть нахвалити! Бабуся Богдана Онися Дем'янівна в цій спільноті славилася своїми рулетами з маком та вергунами. А влітку на столі з'являлися ще й херсонські кавуни — їх досхочу привозив із Голої Пристані Богданів татко. Продовгуваті, круглі, темно-зелені чи смугасті — та завжди смачнючі.

Богдан часто згадував той двір і те, як його, ще малюка, садили на м'які подушки, давали пахучу коржину чи теплий млинчик без начинки — простий, але такий ласий. Він ніколи не забував цього смаку, адже його матуся часто готувала йому щось за рецептом тітоньки Діляри Мусаєвої. Та Богдан і сам мав хист до кулінарії й нерідко із задоволенням допомагав мамі на кухні, а потім якомога швидше біг у двір, щоби і друзів пригостити черговим кулінарним шедевром. Хіба ж може бути інакше, коли твоє прізвище — Кухарчук?!

Святослав придумав йому кличку — Ремі, точнісінько, як у того щура, що готував славнозвісний рататуй. Але через те, що постійно доводилось пояснювати, чому прозвав друга саме так, він перейменував його на Рататую.

Отже, це історія про справжню дружбу. І з неї ви дізнаєтеся про те, що навіть в окупації херсонські діти вигадували собі пригоди — ніби вперто доводили, що їхні мрії та стійкість сильніші за війну.